

Iš meilės JŪRAI – marinistika

Rašytojui Ignui Pikturnai – 100

Dainora KANIAVIENĖ

Ignas Pikturna – lietuvių rašytojas, žurnalistas kūrybinį kelią paskyręs marinistikos temai. Kūrybinis I. Pikturnos kraitis gana gausus: išleista 20 knygų, iš jų – 15 marinistikos tema, sukurta scenarijų kino, televizijos filmams, radijo pjesių, periodikoje paskelbta daugiau negu 2 000 straipsnių, reportažų, apybraižų, humoreskų ir kitų publicijų. Gyvenimą vainikavo žurnalas „Jūra“: 1995 m. Ignas Pikturna tapo „Jūros“ paramos fondo steigėju, iki 1999 m. dirbo leidinio redaktoriumi.

I. Pikturnos pastangomis atgimęs žurnalas tęsė tarpukario leidinio, ėjusio 1935–1939 m., tradiciją: patraukliai pateikė jūreivystės ir laivininkystės istoriją, skelbė grožinės literatūros kūrinius apie jūrą, laivų kapitonus, rašė apie Lietuvos laivininkystės situaciją, aptarė ir analizavo jūreivystės problemas.

Ne mažiau spalvingas buvo ir paties I. Pikturnos gyvenimas – iš ilgesio ir meilės jūrai jis dirbo Klaipėdos žvejybos laivyno refrižeratoriaus „Pranas Zibertas“ kapitono pirmuoju padėjėju.

Jūreivystės istorikas, žurnalistas Venantas Butkus pasakoja, kad Lietuvos marinistų bendruomenė mena įvykį, suteikusį jai „Pikturnos desanto“ pravardę: 1976 m. Klaipėdos žurnalistų bendruomenė stebėjo, kaip būrys lietuvių rašytojų, anksčiau matę jūrą tik nuo kranto, netikėtai susodinti į laivus, išplaukė į Atlantą. Šį nutrūktgalvišką žygį organizavo palangiškis I. Pikturna. Jis, suviliojęs visą rašytojų būrį paragauti tikros jūreiviškos duonos, tikėjosi sugundyti kolegas marinistika. Toks tat gudrus esą buvęs šios išvykos tikslas. Bet viltys žlugo: rašytojai, už komandiruotę atsidėkoję keliais rašinėliais, jūron nebegrižo nei tiesiogine, nei perkeltine prasme.

1977 m. išleidus knygą „Vyrų išplaukia į jūrą“, „desantininkai“ išsiskirstė. Tad, pasak V. Butkaus, I. Pikturna taip ir liko nepralenkiamas rekordininkas savo veiklos srityje: nė vienas lietuvių rašytojas

Ignas Pikturna plaukiančioje bazėje apie XX a. II pusę. Savelijaus Golubevo nuotrauka iš www.limis.lt. Originalas saugomas Lietuvos jūrų muziejuje

nėra tiek ilgai (net 25-erius metus) ne tik plaukiojęs, bet ir dirbęs žvejybos bei prekybos laivuose. Rimantas Šavelis, vienas iš „desantininkų“, yra pastebėjęs, kad jūrą būtina įsimylėti.

Jūra – vienas iš svarbiausių motyvų tiek I. Pikturnos gyvenime, tiek jo meninėje kūryboje.

Palanga – I. Pikturnos gimtinė, tėviškė. Čia 1924 m. rugpjūčio 27 d., lygiai prieš 100 metų, žvejo šeimoje jis gimė, čia leido vaikystės vasaras, mokėsi pradinėje mokykloje, baigė gimnaziją, dirbo žveju. Spauldoje rašytojas yra pažymėjęs, kad nors Palangoje prabėgo jo dvidešimt pirmųjų laimingų gyvenimo metų, likę vaisingi ir produktyvūs keturiasdešimt buvo praleisti Vilniuje. Jūros jis visada ilgėjosi, gyventi sostinėje jam buvo trošku, todėl, įsidarinęs laivyne, retsykiais išplaukdavo į jūrą.

Palangos žvejų gyvenimas, buitį, tradicijas ir folkloras natūraliai įsiliejo tarp kitų I. Pikturnos meninių, publicistinių pasakojimų apie tolimus Afrikos, Amerikos uostus, kuriuos aplankė dirbdamas laivyne. Šiandieniniame kontekste, kai pasaulis toks atviras ir globalus, šie savasties intarpai dar vertingesni savo autentiškumu, įprasminusiu nykstančios senosios Palangos pėdsakus, čia buvusias žvejybos tradicijas, krašto buitį ir folklorą, senbuvių istorijas.

Skaityti I. Pikturnos kūrybą – tai pažinti pajūrio kraštą, skverbtis į jūros užgrūdinto charakterio gelmę. Jis buvo dažnas bibliotekų lankytojas, bičiulis, čia mėgtas ir lauktas. 1989 m. Kretingos rajono centrinės bibliotekos (dabar – Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešoji biblioteka) direktorė Aldona Kerpytė spauldoje pažymėjo, kad rašytoją jo draugai, bendražygiai atsimena kaip visada links-

mą, įdomų, kupiną neišsenkančios energijos, kurios jam pavydėdavo net jauni žmonės, paprastą, bendraujantį su visais, mylintį kitus ir neramų dėl pajūrio gyventojų nūdienos. Ji dėkojo, kad I. Piktorna straipsniu „Jūra tyli“ apgynė dorą kraštiečio jūreivio Petro Petreikio vardą ir taip apsaugojo jo šeimą nuo patyčių. Šią A. Kerpytės pateiktą I. Piktornos charakteristiką vėliau kaip citatą naudojo literatūrologai, žurnalistai, retai kada nurodydami pirminį šaltinį, tad kaip aidas atsikartojantys žodžiai išsibarstė per tekstus.

I. Piktornos Palanga – alsuoja žvejiška dvasia. Joje girdisi bangų mūša, pušų viršūnes glosto aršus pajūrio vėjas, kitąsyk praeiviui smiltimis ir akis užpustantis. Tekstuose atgyja ir žvejų nameliai: „Pajūrio smėlyje įsikibusios laikosi ne vien pušys, nusukdamos savo gauruotas keteras nuo pikto jūros vėjo, palinkusios į pietų pusę, kur visuomet šilčiau. Kopų užuovėjoje it perekšlės vištos išsiskėtusios tupi žvejų trobelėse kniūbsčia apverstos valtyš, prakurom betinkamos, atitarnavusios savo; jūra kartais apibėga valteles kaip užmirštus žąsiukus, trobas nubučiuoja ir traukiasi atgal į savo guolį, sunkiai iš gailėsčio dejuodama per naktis. [...] Jūra mokė branginti vienam kitą, nebuvo atsitikimo, kad žmogus žmogų peiliu ar akmeniu, koku įnagi ar kulka, viena jūra turėjo teisę užduoti.“ „Piktornos – Palangos senbuviai“ – taip per

Palangos gimnazijos VII klasės mokiniai su klasės auklėtoja Emilija Adikliene prie gimnazijos pastato. Pirmoje eilėje iš dešinės antras – Ignas Piktorna. Palanga, 1943 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos kraštotyros fondo

savo ekspediciją iš senų žmonių pasakojimų užrašė kraštotyrininkė Emilija Adiklienė, rinkusi Palangos senųjų sodybų ir jų gyventojų istorijas. Piktornos esą gyveno Smilčių gatvėje bemaž nuo XIX amžiaus. Čia buvo net 11 žvejų sodybų. Vasarotojų nesimatė, nes kokie gi vasarotojai, kai trobelės mažos, kvepiančios šviežia, sūdyta, džiovinta žuvimi, o kieme džiūsta tinklai? Kurortinės Palangos kasdienybėje nedaug: ryšku tai, kuo gyvena vietos žmonės.

Algirdo Venckaus, taip pat Palangos senbuvio žvejo sūnaus, rašytojo I. Piktornos amžininko, kurio atsiminimai išspausdinti Palangos viešosios bibliotekos išleistame metraštyje „Palangos langai“ trečiajame numeryje, vaikystės, jaunystės atsiminimuose atgyja ir klasės draugas I. Piktorna: „Mūsų jaunystės vasaros buvo kupinos saulės, maudynių, žvejybos ir draugų. Turėjau pareigų ir namuose: prižiūrėti arklus ir tėčio žvejybos įrangą. Kartais su draugu Ignu eidavom žvejoti ir pardavinėjom žuvį vasarotojams vietiniame turguje.“ Prisimindamas moksleiviškus metus, vaikystę pats I. Piktorna rašė, kad: „Linksmintis ir pramogauti mums, moksleiviams, anuomet niekada nebuvo uždrausta, tačiau tvarkos reikėjo laikytis. Vasaromis, net ir žiemą mūsiskėse mokyklose apsilankydavo pasišnekučiuoti netgi Palangos valdžios atstovai, jie dalyvaudavo mūsiskiuose literatūriniuose vakaruose, sportininkų ir menininkų saviveiklos pasirodymuose. Netgi premijas įteikdavo, tiesa, mums nepilnamečiams pinigų neduodavo, įteikdavo tėvams, kad nupirktų apavo, drabužių...“.

Palangos viešojoje bibliotekoje yra saugoma 1942 m. vasario 1 d. parašyto Palangos miesto burmistro S. Jurevičiaus padėkos rašto kopija už rašinį „Naglis“, skirta Šventosios gimnazijos Palangoje 5-tos klasės

(Nukelta į 16 p.)

Ignas Pikturna. Palanga. 1943 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Zitos Sketerytės šeimos albumo

mokiniui I. Pikturnai. Literatus globojo lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Emilija Adiklienė, vėliau savo gyvenimą pašventusi kraštotyrai. Ignas – jos auklėtinis, taip pat ir literatų būrelio narys. Šiame būrelyje literatūrinę veiklą pradėjo ir daugiau rašytojų, publicistų, tarp jų ir visame pasaulyje garsus politikos mokslų daktaras, Viskonsino (JAV) universiteto profesorius Vytautas Stasys Vardys (Žvirzdys), taip pat anksčiau jau minėtas Algirdas Venckus, išleidęs kelias poezijos knygas, žurnalistas Povilas Pukys.

Su klasės auklėtoja Emilija Adikliene I. Pikturna palaikė gražius santykius ir vėliau, prireikus jai patalkindavo. 1970–1974 m. Palangos kraštotyryninkai rinko medžiagą iš žvejų gyvenimo Palangoje, jos apylinkėse, apie būdą, įrankius, papročius, dainas, žaidimus ir šokius. Pagal jų surinktą medžiagą E. Adiklienė ir F. Tiškus ėmėsi kurti dviejų dalių scenarijų. Kraštotyryninkai pagalbos kreipėsi į talentingą kraštietį Igną Pikturną, kuris, žinoma, neatsisakė padėti savo gerbiamai lietuvių kalbos ir

literatūros mokytojais, tuo metu vadovavusiai Palangos kraštotyryninkų draugijai. Palangos viešojoje bibliotekoje yra saugomas Emilijos Adiklienės rankraštis „Ant marių krašto Palangos miestely“ (istorija), kuriame pedagogė rašo apie kelionę į Vilnių pas buvusį auklėtinį Igną Pikturną, tuomet dirbusį „Kultūros barų“ žurnalo redakcijoje. Igno Piktornos pastabos apie scenarijaus rankraštį atskleidžia jo požiūrį į tekstą: „*Kol rašinys išvysta dienos šviesą, tenka perrašyti 18 kartų*“. Tobulinti kraštotyryninkų scenarijaus tekstą teko dar nesyk. Rašytojas nepagailėjo pastabų ir pasiūlymų. Į jas atsižvelgus, tekstas dar pagyvintas: pridėta senųjų dainų, papročių. Beje, tai, kad I. Pikturna prisidėjo prie šio spektaklio atsiradimo, gal ir nebūtų žinoma, jei ne aprašyti istorijas mėgusi E. Adiklienė nebūtų parašiusi apie šį faktą. Mokytoja buvo dėkinga I. Pikturnai už pastabas, jas vertino ir į jas atsižvelgė. Tais metais buvo pastatytas spektaklis, pritaikytas 46 žmonių kolektyvui. Jo premjeroje dalyvavo ir I. Pikturna.

Tuo laikotarpiu jis jau nebebuvo pradedantysis rašytojas – darbinė biografija jau buvo išmarginta gana gausia ir įvairia veikla, jau buvo sukaupta daug gyvenimiškos ir darbinės patirties: 1946–1957 m. I. Pikturna dirbo Lietuvos kino studijos redaktoriumi, 1949–1957 m. – ir direktoriumi, 1957–1964 m. – Vilniaus televizijos studijos kino ir meninių laidų vyriausiuoju redaktoriumi, 1962–1965 m. – dienraščio „Tiesa“ atsakinguoju sekretoriumi ir skyriaus vedėju, biuletenio „Bibliotekų darbas“ (dabar – „Tarp knygų“) skyriaus redaktoriumi, bendradarbiavo žurnale „Pergalė“, 1969–1975 m. dirbo žurnalo „Kultūros barai“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. Buvo išleidęs nemažai knygų, parašęs įvairių scenarijų kino ir televizijos filmams. Beje, ir tyrinėjant Lietuvos meninio kino mokyklos istoriją, randi paliktą ryškų Igno Piktornos asmenybės pėdsaką.

1986 m. žurnale „Moteris“ išspausdinta meninė I. Piktornos apybraiža-biografija, skirta jo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojais, klasės auklėtojais Emilijai Adiklienei: „...*Jūrai vis tiek, lyja ar svilina saulė, jūrai nėra vakar dienos, nėra rytojaus, nėra dienos ar nakties, yra tiktai dabar; šiandien jūra verčia bangas ir riaumodama susigražina jas atgal, prarydama kartu ir tave visą, kuždėdama į*

ausį stebuklingą pasaką, niekada nesibaigiančią ir pradžios neturinčią, kiekvieną vakarą tave apima ilgesys, kai tolimame horizonte pavargusi saulė smukteli jūros spindesyje... Šiandien nebeatsimenu, Mokytoja, kokiais žodžiais išmokėte mus mylėti jūrą ir jos smėlėtą krantą, žmones, kuriems reikėjo gerumo. Jūs, Auklėtoja, tvirtinote, jog svarbiausia yra būti padoriu žmogumi, ne metus, ne dvejus, ne tik gimnazijoje – visą gyvenimą būti padoriu žmogumi ir turėti to gerumo per kraštus, kad per amžių užtektų...“

Dar ir šiandien susidomėjusiųjų marinistikos tema nėra itin daug. 2009 m. Klaipėdoje išleistos knygos „Vėjas rėjose. Burlaivių epochos atspindžiai Lietuvoje“ pratarmėje rašoma, kad lietuviški jūrinės istorijos puslapiai yra menkai žinomi ir neatspindėti kaip visuma. Turbūt taikliausiai ir gana poetiškai marinistikos stygiaus priežastį įvardijo vienas iš I. Piktornos „desantininkų“ – prozininkas, dramaturgas Rimantas Šavelis, sakydamas, kad „Jūrą būtina įsimylėti“.

Valentinas Kulevičius magistro baigiamajame darbe „Lietuvos kaip jūrinės valstybės koncepcija XX amžiuje: ištakos, raida ir įgyvendinimas“ pastebi, kad XX amžiuje Lietuvos kaip jūrinės valstybės idėją galima išskirti į tris (ar net keturis) atskirus ir skirtingus laikotarpius: laikotarpį iki Pirmojo pasaulinio karo, kurį susiejo su J. Šliūpo asmenybe, tarpukarį, sovietmetį ir periodą po Nepriklausomybės atkūrimo. Aptariamas kiekvienas laikotarpis, nes skirtingos epochos suteikia kitokią jūrinių dalykų sampratą. Verta pastebėti, kad I. Piktornos gyvenimas išsitenka netgi per tris laikotarpius: tarpukarį, sovietmetį ir 15 metų po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. Per visus juos I. Piktorna liko ištikimas jūrinei temai gyvenime ir meninėje kūryboje.

I. Piktorna mirė 2005 m. gegužės 11 d. Vilniuje, būdamas 80 metų amžiaus. Jis palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse

Literatūra ir šaltiniai:

1. BUTKUS V. „Rašytojai ir jūra: Igno Piktornos desantas“. // *Klaipėda*, 2015, gegužės 25, p. 12.
2. DIRGĖLA T. „I. Piktorna – rašytojas, raginęs pamilti jūrą“. // *Vakarinė Palanga*, 2012, lapkričio 21–24, p. 9.
3. JABLONSKIENĖ A. „Kaip Ignas Piktorna Stalino premiją vežė“. // *Respublika*, 2000, birželio 3, p. 26.

Palangos burmistro Stasio Jurevičiaus (1903–1977) Padėkos rašto, 1942 m. vasario 1 d. įteikto Šventosios gimnazijos Palangoje 5 klasės mokiniui Ignui Pikturnai, kopija

4. JABLONSKIENĖ A. „Visa teisybė apie kalvį Ignotą“. // *Respublika*, 2000, spalio 25, p. 30.
5. KERPYTĖ A. „... pasiilgau jūros“. // *Tarybinė Klaipėda*, 1989, rugpjūčio 27.
6. „LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos sk. kraštotyrininkų – saviveiklininkų ansamblio „Ant marių krašto Palangos miestely“ istorija“ / Emilija Adiklienė. – *Palanga*, 1970–1975. – 1 aplank. (30 lap.). p. 13–15. Saugoma Palangos viešojoje bibliotekoje.
7. KULEVIČIUS V. „Lietuvos kaip jūrinės valstybės koncepcija XX amžiuje: ištakos, raida ir įgyvendinimas“. [magistro darbas]. *Klaipėdos universitetas*, 2019, p. 76–77.
8. PIKTURNA I. „Apie laikmetį ir pinigus“. // *Palangos tiltas*, 2001, rugsėjo 15–21, p. 6.
9. PIKTURNA I. „Esu palangiškis“. // *Literatūra ir menas*, 1991, kovo 10.
10. PIKTURNA I. „Jūra ir kultūra“. // *Jūra*, 1996, p. 13–15.
11. PIKTURNA I. „Lietuva buvo mano krantas... Autobiografija“. // *Nemunas*, 2005, gegužės 19–25, nr. 20.
12. PIKTURNA I. „Mokinius stipriai mylėjau“. // *Moteris*, 1986, nr. 10, p. 8–9.
13. PIKTURNA I. „Prisimenant savo moksleiviškus metus...“ // *Palangos tiltas*, 2001, rugsėjo 8–14, p. 7.

(Nukelta į 18 p.)

Igno Piktornos apybraižų knygos „Apie tuos, kurie jūroje“ (Vilnius: Vaga, 1978 m.) viršelis

14. Piktorna I. „Vyrai išplaukia į jūrą“. Vaga, 1977.

15. „Piktorna Ignas“. Iš: *Kraštiečiai*. Palanga. Kaunas: Leidybos idėjų centras, 2013, p. 84–85.

16. „Piktorna Ignas“. Iš: *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. T. 3 (Masaitis-Simno). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1987, p. 375.

17. „Piktorna Ignas“. Iš: *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 389.

18. PIKTURNA, I. „Jūros romantika, marinistikos žuvėdros“. // *Lietuvos jūreivis*. 1981, Nr. 13, p. 9.

19. POVILAITIS S. „Su mylimuoju neplauk į jūrą...“ // *XXI amžius*, 1999, gruodžio 8, p.4.

20. „Vėjas rėjose. Burlaivių epochos atspindžiai Lietuvoje“: straipsnių rinkinys. Sud. D. ELERTAS. Klaipėda, 2009, p. 7.

21. VENCKUS T. „Atsiminimai“. *Palangos langai: etnokultūros metraštis*, 2023, nr. 3, p. 92–118.

22. VITKŪNAS V. „Ignas Piktorna: padėka jūrai“. // *Vakarinės naujienos*, 1994, rugsėjo 1, p. 4.

Bibliografija:

1. Ignas Piktorna, Jonas Mitalas. *Suartosios ežios: Karolio Požėlos v. kolektyvinio ūkio gyvenimo vaizdai*. Vilnius: Valstybinė politinės literatūros leidykla, 1949.

2. Ignas Piktorna. *Leonpolio tarybinio ūkio lai-*

mėjimai: apybraiža. – Vilnius, 1949.

3. Ignas Piktorna. *Anapus Baltijos jūros: turistų pastabos*. Vilnius, 1958.

4. Ignas Piktorna. „Nemuno“ kolūkis: apybraižos. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1960.

5. Ignas Piktorna. *Šiandien jūra graži: apsakymai*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1960.

6. Ignas Piktorna. *Nemunas – gyva upė: apybraižos*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.

7. Ignas Piktorna. *Rasa: apysaka*. Vilnius: Vaga, 1968.

8. Ignas Piktorna. *Jūra yra jūra: apybraižos*. Vilnius: Mintis, 1969.

9. Ignas Piktorna. *Jūros veidrodžiuose: kelionių apybraižos*. Vilnius: Vaga, 1974.

10. Ignas Piktorna. *Jūrų vėjai: apsakymai*. Vilnius: Vaga, 1975.

11. Ignas Piktorna. *Penkmečio flagmanas: apybraižos*. Vilnius: Mintis, 1976.

12. Ignas Piktorna. *Ko jūra užia: pasakojimai vaikams*. Vilnius: Vaga, 1977.

13. Ignas Piktorna. *Apie tuos, kurie jūroje: apybraižų rinktinė*. Vilnius: Vaga, 1978.

14. Ignas Piktorna. *Jūrų trasomis: apsakymai, apybraižos*. Vilnius: Vaga, 1982.

15. Ignas Piktorna. *Balta jūros spalva: apybraižos, reportažai*. Vilnius: Mintis, 1984.

16. Ignas Piktorna. *Jūra mane mylėjo: apsakymai*. Vilnius: Vaga, 1984.

17. Ignas Piktorna. *Jūrų kapitonai: apybraižos*. Vilnius: Vyturys, 1986.

18. Ignas Piktorna. *Jūrų piratas katinas Meris: Katino metų knyga jaunuomenei ir suaugusiems nuo 9 iki 99 metų amžiaus: apysaka vaikams*. Vilnius: Diemedis, 1999.

19. Ignas Piktorna. *Mergaitės, merginos, moterys ir jūra: vilionės bangų sūpuoklėse: novelės ir apybraižos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999.

20. Ignas Piktorna. *Išpažintis jūros veidrodyje: romanai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.

Parengė Dainora Kaniavienė, Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos vyriausioji bibliotekininkė kraštotyros darbu